

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф.д.н. Любомир Тодоров Халачев, НАТФИЗ „Кр.Сарафов“,

Върху научните трудове (художествено-творческата продукция) за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство (кинознание, киноизкуство и телевизия) обявено за нуждите на НАТФИЗ „Кр.Сарафов“ с кандидат д-р Мартичка Стоянова Божилова

I. Изследователска (творческа) дейност и резултати.

1. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката. Приемам за анализ филмите, представени от кандидатката, като ще имам пред вид и предложените в избраната филмография над 30 филма, като например „Дворците на народа“, „Колите, с които влязохме в демокрацията“, „Момчето, което беше цар“, „Проблемът с комарите и други истории“, „От Кремона до Кремона“. Те също ще допринесат при определяне на окончателната ми оценка. Това са главно документални филми, но има също така и три игрални филма. А ето и филмите, които ще анализираме подробно:

- „Георги и пеперудите“- 2004г

- „Коридор №8“- 2008г

- „Последните черноморски пирати“- 2013г

Преди да започна подробния анализ искам да обобщя няколко качества на работата на кандидатката. Първо и най-важно- тя има много добър усет за темата и обектите на бъдещия документален филм. Дори понякога темата да не бъде разработена така подробно или точно в желания аспект , в който е поставено началото на заявката, тези филми биват завършени успешно и винаги представляват интерес за зрителите. С други думи, продуцентката Мартичка Божилова успява да организира, да обедини екипа така, че винаги да получава успешен резултат. Ако става дума за един или два филма можем да говорим за шанс, за късмет. Но тука имаме солидна

биография в повече от дваайсет години успешна дейност. Явно е, че става дума за умение за работа- работа с темата, със сценария, с екипа, умение и твърдост да се отстояват срокове, бюджет, продажби и разпространение. В допълнение искам да кажа, че много често Мартичка Божилова започва работа с млади режисьори, понякога това са техни дебюти в документалното кино. Както е в случая с трите филма, които разглеждаме- и тримата режисьори са млади, в началото на творческия си път, с различни отношения към работния процес, с различен опит в работата. Въпреки това филмите имат нещо много общо- преди всичко личи си прекрасната организация, вижда се огромната работа свършена по набиране на средства, по търсене на копродуценти у нас и в Европа, в европейските телевизионни канали. Тази работа издава една вече утвърдена марка на продуцентката Мартичка Божилова- творческите продукти, които тя създава винаги имат насоченост към широкия международен пазар, което си личи и от разпространението и наградите които те получават.

- **„Георги и пеперудите“ (2004г)** е един от първите разпознаваеми филми на фирмата Агитпроп и на продуцентката Мартичка Божилова. Трябва веднага да поставим акцент върху умението на съвсем начинаещата тогава продуцентка да събере силен творчески екип. По начало всичките й филми са забележителни с много добрия си визуален облик. Но този облик не е само и единствено дело на двамата оператори Богданов и Мисирков, с които тя работи в Агитпроп. И в другите филми на Мартичка Божилова (а те са над петдесет) операторската работа е на много високо ниво. Авторите умело са разказали историята на странния доктор в клиниката за психично болни, който е обладан от желанието да твори добрини и да направи своята клиника не само добро място за лечение, но и успешен бизнес проект. В тези си усилия, разбира се, той е воден от желанието да създаде по-хуманни условия за болните. Освен качествата си на сериозен опит в документалния анализ на интересната тема и герой, филмът е известен с това че е първият български документален филм с такова количество подкрепящи го копродуценти от целия европейски континент и дори от Канада - а именно Channel 4 от Великобритания, CBC от Канада, YLE TV2 от Финландия, NRK от Норвегия, STV от Швеция и NOS от Нидерландия. Коего прави този филм изключително добре разпространен по тези телевизионни канали. Това, което трябва да отбележим е че основната работа на продуцента по разпространението на филма е свършена прекрасно още във фазата на определяне на копродуцентите.

- **„Коридор №8“ (2008г)**– това е филм за разделението и събирането. Струва ми

се много точно и навреме авторите са предложили тази вечно болезнена за българския народ тема. И много добре са я защитили. Като се гледа филма сега, след като сме вече толкова години в ЕС се вижда че тогава, когато са ни приемали през 2008г някои хора много точно са определяли какво трябва бъде нашето отношение към цялата политическа география. Разбира се, темата на филма далеч надминава чисто политическите спорове и създава оригинален образ на хората по пътя на прочутия коридор №8, който както казва една от героините във филма се строи от 1976г. А самият тунел, както разбираме, е бил започнат през 1941г от немска фирма. Явно това е част от характеристиката на строителството в тази част на света. Но извън тясно политическите разговори това е една прекрасна история за отношенията между различните хора, които биха могли да бъдат много добри и човешки ако не бяха политическите сили, които ги противопоставят. И тъй като този проект отново е свързан с много пътуване и срещи с много хора в различни страни виждаме, че продуцентката Мартичка Божилова остава вярна на старата максима, че продуцентът на терен е много по-важен от продуцента в офиса. Тя е непрекъснато и през цялото време в подкрепа на снимачния екип и резултатът го доказва безспорно.

- **„Последните черноморски пирати“ (2013г)** показва отново способността на продуцентката да събира около важна и интересна тема силен екип от съмишленици. В условията на българското филмопроизводство е трудно да се каже какво е влиянието на продуцента върху цялостния резултат и готовия филм, но след като имаме творческата биография на Мартичка Божилова със сигурност можем да предположим, че тя има много съществено участие и в избора на темата, и в крайния творчески продукт. Филмът много прилича по своите герои, по тяхната небрежна философия и външност на героите от „Улица консервна“ на Стайнбек. Може би хората вече са забравили неговите изумителни с философското възприемане на странната си съдба герои, може би в днешния изцяло консуматорски век подобни хора не са популярни, но филмът на Мартичка Божилова доказва, че поне у нас тези герои не са изчезнали. Интересно е да се отбележи, че в този филм авторите са избрали да разказват за едно конкретно място, за един малък кът от Черноморието и това сякаш прави работата на продуцента по-лесна. Но това е само привидно- наистина няма дълги пътувания, тежки уговорки за снимане по организации и учреждения със сложен режим. Но ние виждаме, че основната работа на продуцента е била да създаде онзи микроклимат, който би позволил на екипа в едно продължително снимачно време да се почувства

добре, спокойно и на героите от филма да забравят за тяхното съществуване и всичко това да се слее в един образ.

Можем дълго да обсъждаме смисъла на живота на тези хора, можем много да си задаваме въпроса какво искат те от живота и какво са постигнали, но истината е че героите от този филм живеят пълнокръвно и се радват на ежедневието си въпреки странния бит и социум, в който пребивават. Авторите (вече отбелязахме, че всички филми на тази продуцентка имат много добра визуална култура) са намерили прекрасни обекти, успели са да се докоснат до присъствието на едни сякаш поставени извън обществото хора, които имат свои мечти и дори цели които ни привличат с простотата на своята същност. Намерените детайли от обкръжаващата ги действителност (бухалът, динамитът, кадрите от морето) ни правят съпричастни към техния прост бит. Авторите са проследили живота на тези последни търсачи на съкровища у нас (всъщност те не са последни- има ги по цял свят) през цялата година- имаме и лято, и есен, и дори зима и сняг. Колкото и да е еднообразно тяхното съществуване то си има и добри дни, и лоши дни които със своето редуване сякаш драматизират простото им ежедневие. На моменти се улавям че мисля за тях като за герои на игрален филм. Трябва да отбележим, че авторите са намерили и много интересни типажи които присъстват изключително органично във филма. Малко встрани от основната тема за живота на тези симпатични аутсайдери стои темата за построяването на вилното селище и превземането от алчните предприемачи на този девствен кът от нашето Черноморие. Явно времето на снимките не е стигнало за да видим завършен този проект или поне някакво действие по него. Но самата тема може да заеме самостоятелен филм и сигурно Мартичка ще ни даде възможност да видим как завършва и тази история.

Специално трябва да се изтъкне, че филмът има договор с агент за световни продажби, което го прави изключително добре приет филм от световната мрежа за телевизионни програми. Ние се борим от десетилетия да получим подобно признание и трудно го достигаме като цяло. Но ето, този филм има успешна съдба и това е сигурно признание за продуцентката Мартичка Божилова.

2. теоретични разработки и публикувани материали

В документите кандидатката е посочила три публикации- в годишника на НАТФИЗ за 2018г „Статутът на нискобюджетния филм в българското

законодателство“, “Изкуството на копродукцията“ в списание „Кино за 2013г“ и в изданието на Центъра за семиотични и културни изследвания за 2019г „Формиране на правнорелевантно поведение у новото поколение в българското кино“. Темите са съзвучни с основната насока на работата на кандидатката, приемам че те са достатъчни пред вид тясното приложно поле и ограничените възможности на публикация в нашите печатни и електронни медии.

II. Учебна и преподавателска дейност, административна и обществена дейност.

Д-р Мартичка Божилова работи от 8 години като външен преподавател. Тя е автор на програмите и ръководител на редица дисциплини в различните курсове на специалността „Продуцентство“ в бакалавърските и магистърските програми- „Европейска копродукция“, „Продуциране в неигралното кино и телевизия“ , „Международно продуцентство“ , „Публична презентация на проекта в документалното кино“, „Публична презентация на проекта в игралното кино и ТВ драма“. Както и асистент в „Мениджмънт в екранните изкуства“ в магистърските програми- „Подготовка и развитие на проекта“ и „Снимачен период и постпродукция“.

Познавам Мартичка Божилова от много години, но пряка работа с нея започнахме когато тя стана докторант в НАТФИЗ. Темата ѝ беше много интересна и полезна за нашите студенти, тъй като визираше не само теорията и правеше анализ на състоянието на нискобюджетното кино в световен мащаб, но навлизаше и в практическата страна на въпроса. В годините докато преподаваше съм имал възможността да оценя нейните качества като преподавател. Тя е внимателна и добронамерена в работата си със студентите, но в същото време е строга и взискателна, което е предпоставка за получаване на добър резултат в учебната дейност. Студентите са впечатлени от практиката на д-р Мартичка Божилова и с желание посещават нейните часове. Тя не ги изоставя и след дипломирането- някои от тях работят при нея във фирма „Агитпроп“ и получават възможности за самостоятелна изява. Но най-важното в нейната работа като преподавател е разбирането за това как трябва да изглежда работата на продуцента в България. Тя разбира, че целта на продуцента не е спечелването на пари от непосредствената дейност , а получаване на добър филм. Едва след като филмът е готов можем да говорим за всички останали бонуси, които получава продуцентът в своята работа. Така поставена пред студентите основната работа на продуцента придобива смисъл и цел, които ще им помагат през годините.

Работата на филмовия продуцент в България не е лека и ако продуцентът разчита на бързо издигане в йерархията и леко забогатяване ще остане разочарован когато се сблъска с практиката. Затова ние подготвяме студентите за бавна и целенасочена работа по създаване на продуцентска биография. Смятам, че в тази посока работата на д-р Мартичка Божилова заслужава нашето уважение.

Освен това д-р Мартичка Божилова има непрекъснато стремеж към усъвършенстване на своите преподавателски умения, който е белязан от участие в редица форуми и уъркшопи както у нас, така и в чужбина, лектор е в много програми за подготовка на млади режисьори и продуценти. Само ще отбележа някои от тях: Експерт по проекти в киноиндустрията към Европейската комисия и Съвета на Европа, Експерт по проекти в киноиндустрията в регионален фонд RE-ACT и Malik Benjalul Memorial Foundation Documentary FUND, Ментор по продуцентство в EWA от 2019 г., Ментор в Series Woman (Eric Pomer Institute) 2021-22 г., Директор на първия в България фестивал за документално кино с фокус човешките права София Документал, основател и директор на Балкански документален център и дългогодишен ръководител на обучителните програми за професионалисти BDC Discoveries Documentary Rough Cut Boutique. Това прави нейната кандидатура още по-важна за нашата работа в НАТФИЗ.

Спомням си че през далечната 2003г аз бях организирал среща на български продуценти с представители на една от най-добрите програми на Медия- „North by northwest“. Направихме презентация в България с идеята в тази програма да има повече участници от наша страна. За съжаление нашите колеги не поискаха да получат допълнително образование в тази много сложна и много важна сфера от нашата дейност - работата на продуцента със сценариста. Единственият участник от България в програмата беше Мартичка Божилова. Очевидно при нея желанието за работа е съпроводено от разбирането колко много един млад продуцент трябва да се учи.

III . Лични впечатления от кандидата.

Познавам кандидата още от работата му като млад и начинаещ продуцент, по - късно като докторант в НАТФИЗ. След това сме работили заедно като преподавател и асистент в НАТФИЗ в програмата за МЕИ. Виждам как тя увеличава познанията и опита си, как енергично и постъпателно се развива и като практик в игралното и документално кино, и като преподавател и теоретик. Приемам работата ѝ за много

добра и това мое твърдение се подкрепя от колегите и специалистите на различните форуми.

IV. Мнения, препоръки и забележки по дейността на кандидата.

След всичко казано до тук нямам забележки към кандидата. Единственото ми опасение е свързано с въпроса как тя ще съумее да съчетае натоварената си програма като продуцент и сериозните ангажименти в НАТФИЗ ,които ще й бъдат възложени. Надявам се да намери най-добрия баланс. Препоръчвам посочените и анализирани филми като много удобни за работа в програмите на бакалавърските и магистърски програми по продуцентство.

Подчертавам още веднъж, че съм напълно удовлетворен от представените материали, които обхващат цялостно и пълно дейността на кандидата така, както е според изискванията на Закона и Правилника на НАТФИЗ за развитие на академичния състав.

Подкрепям категорично положителната оценка за д-р Мартичка Стоянова Божилова и препоръчвам да бъде избрана за „доцент“ от Академичния съвет на НАТФИЗ „Кр. Сарафов“.

Рецензент:

Проф.д.н. Любомир Халачев

София

01.04.2024 г.